פ-1904/27

יצחק בן צבי -מאמר

1) העולם המוסלמי והעולם הערבי / י. בן צבי

ג"ע "דבר" 7.5.36 ; 10.5.36 ; 12.5.36 (חסר אחד ג"ע אחד אולי זה מ 11.5.36 ?)

+ דנ. ד"ג

2) 123

ג"ע "דבר" על הספר י. בן צבי "תולדות המאורעות"

1936

1/2/7/22

שם תיק: יצחק בן צבי -מאמר

מזהה פיזי: פ-1904/27

מזהה פריט: 000q2zo

כתובת: 2-109-1-4-3

תאריך הדפסה 21/02/2017

ביח"ר "מגדל ד ד" בע"מ, ירושלים

העולם המוסלמי והעולם הערבי

פרק א': העולם המוסלמי

כבל יודעים שיש הבדל יסודי בין „העולם המוסלמי" ו„העולם הערבי", ואף על פי כן מה רבה עדיין הערבוב והטשטוש הגבולין שבין שני המושגים הללו. עובדה היסטורית זו, שה„עולם המוסלמי" קיבל את דתו מהערבים, לא חדלה מלהשפיע על המציאות עד היום והניחה חותמה על כל צביונו של העולם המוסלמי. דת מוחמד או האיסלאם נשענת על הספר הקדוש, על ה ק ו ר א ן, וכמו כן על ה מ ס ו ר ת שבעל פה ושמועת חכמים, אולם גם הקוראן — תורה שבכתב של האיסלאם, „וגם המסורת, ניתנו במקורם ב ע ר ב י ת, והואיל ולפי הדת חובה היא ללמוד את הקוראן בערבית, ואסור לתרגמו ולהעתיקו מערבית ללשון אחרת, נכנס הקוראן, ושפתו אתו, כנכס תרבותי לבית גנזיהם של כל עמי האיסלאם, מבלי הבדל לאיזה גזע הם שייכים ובאיזו שפה הם משתמשים. ואמנם הלכה זו נתגשמה גם למעשה, וכך היה מנהגו של העולם המוסלמי, לכל הפחות עד המהפכה החדשה של מוצטפא כמאל פשה, מנהיגה של התורכיה החדשה.

עד הזמן האחרון לא נתרגם הקוראן רשמית ע"י המוסלמים, והתרגומים של חכמי אירופה אינם נחשבים בעיני המוסלמים למקורות בני־סמך להשתמש בהם וללמוד מהם. עד היום אין הקוראן נלמד בכל תפוצות האיסלאם אלא במקורו הערבי. לפיכך נפוצה ידיעת הערבית במידה מה בין מאתים וחמשים מיליון המוסלמים אשר בעולם ולכל הפחות בין יודעי ספר שבהם. כמובן, שאין לקבוע מספרים בנידון לסוג „יודעי ספר", אולם ידוע הדבר שבתורכיה שלפני המלחמה היה מספר יודעי קרוא וכתוב לא יותר מ־4% מכל האוכלוסים, ובמצרים של זמננו עולה אחוז יודעי ספר ל־12 אחוז. את ידיעת הערבית בקרב המוסלמים ה ב ל ת י ע ר ב י י ם יש להשוות עם ידיעת הלטינית בקרב העמים הקאתולים, אולם היא נופלת בהרבה מידיעת העברית בקרב היהודים.

בעקבות לימוד הקוראן בא גם ה כ ת ב ה ע ר ב י, המשותף לכל המאמינים מכל הגזעים: לתורכים ולתתרים, לפרסים ולהודים, לברברים ולמלאים, לכורדים ולאלבנים. רק המהפכה הכמאלית ניתקה את הקשר שבין התורכים והכתב הערבי, ובדומה לזה קרה זמן מה קודם לכן עם האלבנים. ואף על פי כן, למרות ההשפעה הזאת של השפה הערבית על עמי האיסלאם, טעות היא לחשוב שעובדה זו, של שויון הכתב, מספיקה לטשטש את הגבולות שבין הלשונות והגזעים באיסלאם ולהפוך את המוסלמים לאומה אחת [illegible].

אמנם הפתגם השרעי הידוע אומר: „لا قومية في الاسلام" (אין מחיצות לאומיות בקרב האיסלאם), אולם המאמר הזה אינו מתאים ולא התאים מעולם למציאות. למעשה קיימים הבדלים עצומים באיסלאם: הבדלים לפי מחיצת ממלכות, לשונות ולאומים. והתבדלים האלה אינם מטשטשים, אלא הולכים ומתבלטים בקצב מהיר ועולה. יחד עם התפתחות המודרנית של עמי האיסלאם מתבגרת ונגדרת גם צורתם הלאומית המיוחדת, המבדילה אותם לא רק מעמי הנוצרים, אלא גם מבפנים, — משאר עמי האיסלאם. וראיה לכך: אלבניה, תורכיה, פרס, מצרים וכיוצא בהן. העולם המוסלמי הוא, כמובן, מושג דתי טהור, החל על כל העמים המאוחדים בדת זו, בין אם יש להם קיום מדיני ועצמי, בין שאין להם קוממיות ממלכתית, בין שהם מיושבים בטריטוריה משלהם, ובין שהם פזורים בתוך עמים אחרים ומהווים בקרבם מיעוט דתי.

נעבור להערכת האוכלוסים המוסלמים בעולם.

בשנת 1855 מנה ראבנשטיין 105.688,000 מוסלמים, שהם 8,37% מאוכלוסי כדור הארץ בימיו. לפי דברי פרדריק מארטינס (1875) עלה מספרם כבר ל־204.200.000, שהם 15,81 אחוז מתושבי כדור הארץ. אולם הפרופיסור גוראשק (1889) וכן ויגמן (1895) העמידו את המספר על 171 מיליון, שהם 11,3 אחוז ממיליארד וחצי יושבי העולם.

ה־Dictionary of Statistics (M. G. Mulhall, London 1892) קובע את המספר 200 מיליון מוסלמים, שהם 18,95 אחוז מתושבי הארץ. הוברט ג'וזן (1890/97) מונה 251.163.192, שהם 15,545 אחוז מתושבי תבל, ומחלקם ל־241.083.637 סונים ועשרה מיליון שיעים, ובשנת 1897: 259.680.000, אולם האלמנך האנגלי משנת 1931 מעמיד את המספר על 209 מיליון, והעתון המצרי „אל הלאל" משנת 1932 חוזר ומעמיד את המספר על 267 מיליון, אולם מחובתנו להעיר פה, שמספרי ה„הלאל" מוגזמים הם, ויש לי יסוד להאמין, שהמספר שאני נוקט — 250 מיליון — אינננו קונסרבטיבי יותר מדי. בכל אופן ברור הדבר שהמספרים 300 ואפילו 400 מיליון, שהעתונות הערבית נקטה בהם, מוגזמים הם מאוד ואין להם שום אחיזה במציאות. לפעמים יש בזה מהדמיון המזרחי ולפעמים — פוליטיקניות גרועה.

המוסלמים מהווים איפוא, בימינו, בערך חלק שמיני מיושבי תבל. בזה נכללים אפריקה הצפונית עם מצרים (23.097.000), מוסלמי רוסיה — (17.725.000) אירופה המזרחית (3.102.00), והמזרח הקרוב (תורכיה, פרס, חצי־האי הערבי, אפגניסתן, עיראק, סוריה, ארץ ישראל ועבר הירדן) — 33.627.000. בהודו הבריטית וציילון נמנו 68.768.545, באיי המלאים 20.580.192, בסין 8,900,000, ובהודו ההולנדית 45.985.000 נפש *).

והנה הרשימה היבשה הזאת בלבד מספיקה להוכיח, שאין כאן לפנינו חטיבה לאומית מסויימת. ולא זו בלבד, לא רק מבחינה סטאטית, אלא גם, וביחוד מבחינה דינמית, העולם המוסלמי איננו חומר חיולי ליצירת חטיבה לאומית, אלא להיפך, קבוץ עצום המחולק לגזעים ולשונות שונות, אשר קשרי הדת הרופפים מעולם לא הביאו אותו במסגרת מדינית אחת.

התפתחות התרבות המודרנית צועדת בכוח התכרח ההיסטורי, ומגבירה את הדיפרנציאציה שבין היסודות הללו עוד יותר ויותר, והיא היא היוצרת מן החומר החיולי הזה יצירות מדיניות ולאומיות מסויימות, השונות ונבדלות זו מזו.

תהליך זה כבר התחיל, והקצב שלו הולך ונעשה יותר ויותר מהיר. מצרים, תורכיה ואלבניה, אלו הארצות המפותחות ביותר באיסלאם, כבר התייצבו על דרך ההתפתחות החילונית, אחת היא, אם הן הפרידו באופן רשמי את הדת מן המדינה או לא.

אחת התוצאות החשובות לנושאנו זה היא, שיחד עם הדיפרנציאציה וההתפתחות החילונית של האסלאם הולכים ורופפים הקשרים המחברים את הבלתי־ערבים עם הערבים באסלאם. אין לדעתי צורך להסביר את הדברים הללו בדוגמאות מרובות ואפשר להסתפק בשתים־שלש עובדות. תורכיה המודרנית המסובכת בנפתולי איתנים במלחמת קיומה ובמלחמת שחרורה מכבלי האימפריאליזם האירופי, שקועה במידה כזו בתפקידה ההיסטורי החדש, עד שאין דעתה נתונה כל עיקר לכל אותן הבעיות המעניינות את הערבים, כמו שאלת החליפות, הפירוציה הערבית וכו'. גם פרס השיעית התיצבה על דרך זו והיא נתונה למלחמת הקיום וההתחמרנות הלאומית. הודו הבריטית עם שבעים מיליון המוסלמים נתונה בסבובי הבעיות הכל־הודיות, המוסלמי הודו ההולנדית והמלאים — בס"ה כששים מליון נפש — עומדים עדיין מחוץ לכל פעולה מדינית.

אך נעבור לארצות ערב. הקשרים המחברים את הארצות הערביות בינן לבין עצמם הולכים ונחלשים: מצרים הערבית שקועה במלחמת הקיום ובבעיותיה הפנימיות, ומבחר כוחותיה המשכילים מתענינים בתחיה ה„פרעוניות" של העבר הרחוק מצד אחד, ובכוונים לקראת העתיד מצד שני. שאלותיה הפנימיות של מצרים, שאלת עתידה, מלחמת חופר על קיומו ועל שלטונו, שאלות כלכליות ותרבותיות, שאלת האימפריאליזם הבריטי וחופש מצרים מעסיקות את המצרים הרבה יותר מאשר התקרבות לחצי־האי הערבי, שאין הם מקוים למצוא בו לא פרי ולא פרחים.

והוא הדין גם בעיראק הנאבקת על קיומה והותרת לקראת עתידה, ובסבוכים שלה עם שכנתה המוסלמית, עם איראן, אין היא מפקפקת מלהביא את דינה למשפטו של חבר העמים הנוצרים. גם סוריה שקועה בעניניה, והלבנון הנוצרי מעונין בקיומו ובחופשתו יותר מאשר באחודו עם סוריה, שבה יתבטלו הנוצרים במיעוטם. אין צורך להזכיר גם את התחרות עבד־אל־עזיז מלך סעודיה עם מושל תימן בעד ההגמוניה על חצי־האי הערבי.

יש להעביר פה השואה בין האסלאם והקתוליות: כשם שהמדינות הקתוליות, למרות זיקתן כולן לכסאו של האפיפיור, אינן עלולות להתלכד במשטר הקיים למדינה אחת — כך אין זה אלא דמיון רוח לחלום על לכודן של הארצות המוסלמיות לחטיבה מדינית אחת. כוונם של הדברים בהתפתחותם הוא לגמרי הפוך ומוביל לא ללכודו המרכזי של האסלאם, אלא לדיפרנציאציה וללכוד חלקיו לגופים נפרדים.

הנסיון האחרון להגשמתה הממשית של הפאן־אסלאמיות תחת שלטונו של מרכז ממשי, נעשה על־ידי השולטן עבד אלחמיד בשעתו. לדעתי לא הוערך הנסיון הזה למדי. רבים סוברים, שזה היה אך מקרה, אינצידנט היסטורי, שלא הצליח. לדעתי אין סברה זו אלא טעות גמורה. נסיונו של עבדול־חמיד היה לא מקרה, אלא המאמץ המדיני הממשי האחרון להגשמתה של הכל־אסלאמיות בדרך הפוליטיקה הריאלית. כאן היו כל התנאים הדרושים לשם כך: אימפריה עצמאית בת 30 מיליון נפש על כל המכשירים הממלכתיים, מושל יחידי תקיף ומזוין באוטוריטה דתית עצומה בעיני מאות מיליון המוסלמים, אוטוריטה הנשענת על מסורת של מאות שנים; וגם התקופה שלפני המלחמה ולפני המהפכות החברתיות, התאימה הרבה יותר מאשר עכשיו לנסיון זה. אולם הנסיון נכשל, ונכשל מבפנים. כוח איתנים זה, המבצר הממשי של הכל־איסלמיות, נפל ואיננו. וכשלונו איננו ארעי ואינו מקרי, זה הוא כשלון מוחלט, ואין שום תקוה וסכויים להתחדשותו בתנאים יותר נוחים ועל־ידי כח יותר תקיף ממה שהיתה האימפריה העותמנית שלפני המלחמה.

י. בן-צבי

---

*) החשבון המפורט שמביא ה„הלאל" הוא: (מצוטטים ב„דבר" 2073) בתורכיה 12,600,000, בעיראק 6.240.000, בסוריה ובלבנון 1,99.000 בעבר הירדן 230.000, בארץ ישראל 557.000, בפרס 9,320.000, באפגניסתן 6.380.000, ובחצי־האי הערבי 13.000.000. מבלי שאכנס בנתוח כל המספרים אסתפק בהערה בנוגע למספרים של עיראק, שהם מנופחים לפחות כפלים. לפי המספר האחרון עולים אוכלוסיה רק לשלושה מיליון. כן גם מוגזמים אוכלוסי חצי־האי הערבי ב־100%.

(66) (65)

12.5.36

3347

העולם המוסלמי והעולם הערבי

א. הניתוח הגזעי

אם נחלק את הטריטוריה הערבית הלשונית לשני איזורים: לאיזור האסי־תי ולאיזור האפריקני — תהיה החלוקה כזאת: א) באסיה — איזור המשתרע על 3.226.000 קילומטר מרובעים עם ישוב של 13.700.000, אשר מהם 13 מיליון מדברים ערבית. ב) באפריקה — ישוב של 28 מיליון נפש, ובהם גם 24 מיליון מדברי ערבית על שטח של 2.358.000 קילומטרים מרובעים. אם נרצה לחלק את הטריטוריה הערבית לפי האיזור הגזעי, נוכל לשם מטרה מעשית להעביר את הקו המחלק לאורך ים סוף ותעלת סואץ, המפרידים בין שתי היבשות הגדולות הללו, ואז נמצא, שממערב לקו הזה, ביבשת אפריקה, הגזע הערבי מתבטל במיעוט, מה שאין כן ממזרח לקו הזה — באסיה, בתוך דוגמה נביא את הארץ, שאפיה הערבי, במובן הלשון והתרבות בולט ביותר, את מצרים עם 14¼ מיליון תושבים. דוקא כאן אפשר להישען גם על המספר הרשמי, שבו הבדווים רק כחצי מיליון נפש — בעיקר הבדווים — על מוצאם וגזעם הערבי, בשעה שקרוב ל־14 מיליון נפש הצהירו על לאומיותם המצרית, כלומר על הכרתם שהם מתיחסים לגזע המצרי הקדמון, או, כפי שאומרים במצרים, לגזע ה„פר־עוני", מובן מאליו, שתושבי החוף הצפוני של אפריקה — אנשי מרוקו, אלג'יר, תוניס, טריפוליס, מבילים אחוז קטן פחות מזה של הגזע הערבי הט־הור, מאשר אפים הברברי, הכושי, הפי־ניקי של אוכלוסיהם בולט הרבה יותר מאשר במצרים. בקיצור, אפשר לומר, שהגזע הערבי באפריקה הוא מיעוטי, ואולי מותר להעריכו ב־10

עד 15 אחוז; מטעם זה, וכן גם מהט־עמים המדיניים הנזכרים, אין לגבי מטרתנו צורך מיוחד לטפל בניתוח הגזעי של האיזור הערבי שבאפריקה, ואנו נוכל לעבור לחלק האסיתי, שהוא גם האיזור הממשי, הרקע המעשי לבנין הבית הערבי, הידוע כ„פדרציה ערבית".

החלק האסיתי של העולם הערבי מקיף, כפי שכבר הזכרנו טריטוריה, ששטחה עולה לשלושה ורבע מיליון ק"מ ומספר תושביה 13.700.000. הישוב הזה הוא פחות או יותר הדיגוני בלי־שוני: כ־13 מיליון ממנו — הקיינו 95% מדבר ערבית. פחות מזה הוא מאוחד בדתו: מ־13,7 מיליון התו־שבים המדברים ערבית, צריך לחשוב קרוב לחצי מיליון יהודים, כ־700.000 נוצרים וכחצי מיליון מכתות אחרות, העומדות מחוץ לשלש הדתות וכס"ה 1,8 מיליון בלתי־מוסלמים. החלק האב־יתי מכיל, איפוא, רק 11,5 מיליון מוס־למים, שהם 85%. אולם אם נבוא לנתח את הישוב הזה מצד הגזע, נתקל בקשיים ובספקות שקשה לפתרם מפני חוסר קנה מדה אוביקטיבי. ננסה, איפוא, לתת הערכה משוערת, הקרובה למצי־אות.

ראשית, יש לקבל כהנחה בטוחה, שתושבי הצ'יזאי הם מגזע ערבי, או יותר נכון, מגזעים ערביים טהורים. מציאות קהילות יהודיות קטנות בתימן אינה משנה את העובדה. לא נכניס בחשבון גם את הישוב הכושי שב„אסף־ר", ותערובת הדם העברים הכושים שהובאו במשך הדורות מאפריקה והתי־ערבו בגזע השמי, ונחשוב את שבעת המיליונים שבחצ'יזאי לערבים טהורים בגזעם.

מכאן נעבור לארץ ישראל ולעבר

הירדן. נתחיל מהבדווים, שגזעם הערבי הוא הבטוח ביותר. מספר הבדווים בעבר הירדן מגיע ל־140 ובארץ ישראל — ל־67 אלפים, ובסה"כ בשתי האר־צות הנ"ל — למעלה ממאתים אלף. מלבד אלה נמצאים בשתי הארצות הנ"ל כמיליון ושליש מאות אלף תושבים קבועים, מהם 900.000 מוסלמים, תוש־בי ערים ופלחים, וכאן הוא הקושי לקבוע את מוצאם. ברור הדבר, שבזמן הכיבוש המוסלמי מצאו לפניהם הכובשים לא ארץ ריקה ושוממה מתושביה, אלא ארץ מיושבת, מלאה ערים וכפרים מאוכלסים באוכלוסין צפופים. שנית, ברור הדבר, שהכובשים לא השמידו את התושבים בחרב, ושהתושבים לא הגרו ולא עזבו את הארץ, ושהארץ לא נת־מלאה על ידי הכובשים. להיפך, הפלחים נשארו על אדמתם, והעירונים — בעי־ריהם. הערבים השתלטו רק על הארץ והיוו את המעמד הצבאי, הארמינים־טראטיבי והעירוני. מספר הכובשים שהתישבו בארץ לא עלה על 30 אלף איש. ויתכן, שעליהם נספחו עוד כמה שבטים, ומהם עברו מחיי נדודה לחיי קבע והשתקעו בתוך הכפרים. רק את הם השליטו על התושבים, והשמד לא השמידום ¹). אולם מצד אחר נתוספו במשך הדורות כמה יסודות חדשים מהכובשים אשר באו אחר הערבים, בהם סלג'וקים ושבטים מונגוליים, צלבי־נים וגוררים, ממלוכים ומצרים. לפי השערתי אין להניח, שבתוך היסודות המוסלמים היושבים ישיבת קבע ואשר שפתם ערבית, יש יותר משליש ערבים בגזעם. מספר המוסלמים היושבים ישי־בת קבע הוא כפי שראינו 900.000, ואני משער את מספר המתיחסים לגזע הער־בי ל־300.000, ויחד עם הבדווים עד

58.000 נפש משני עברי הירדן.

אבנעבור מכאן לסוריה נמצא [...] כ־2,2 מיליון, ומהם כ־350.000 בדו[...] אלה ג ערבים טהורים. שאר 350.000 [...] נפש ם תושבים קבועים. כחצי מי[...] מהם שייכים לדת הנוצרים: מרונית [...] יוונים אורתודוכסים או מלכיתים, יו[...] קתולים, ארמניים וכו'. הנוצרים ה[...] קדמו כאן לאיסלאם, ואינם נמנים [...] גזע כובשים. יותר נבונה השי[...] ה„פיקית", הנפוצה בקרב חלק מהם [...] ב„ים דהיינו הדעה, שמוצאם [...] מכנענים, תושבי הארץ מאז וכ[...] לם, ותערובת הלניסטית, צלבנית [...] בן גבהדרוזים, המונים כ־110.000 [...] בסאל ו־10.000 בארץ־ישראל, המ[...] סים עיקר על גזעים פרסים. [...] 30.000 העלאויתים, נוצאירים ויש[...] אלים, אינם ערבים טהורים במוצ[...] גבספרהכל במיליון תושבים שאינם [...] בים בגזעם. נשארו כ־850.000 [...] למים תושבי קבע (מלבד חשבנ[...] שמהם שליש ממוצא ערבי, והשאר [...] מקומי יחד עם הבדווים נחשוב א[...] 60.000 נפש המתיחסים לגזע הע[...]

בעיראק נחשבו מ־3 מיליון [...] 1,8 מיליון נודדים. אלה הם ע[...] נזעיים מהשאר (1,2 מיליון) יש [...] 50.000 כורדים, כלדים־אשורים, [...] דים, תורכים וכו' שבצפון עיראק, [...] מאתים אלף יהודים ונוצרים שבר[...] של עיראק, ישארו איפוא 500.000 [...] למים דוברי ערבית מהתושבים [...] עים, ים נחשוב שחצים הם מגזע [...] נקבל 250.000 ערבים גזעיים, וי[...] הבידוים כ־2.000.000 ערבים גזע[...]

אם נצרף את כל המספרים ש[...] הארצות הללו (ארץ־ישראל, עבר [...] סוריה ועיראק), נקבל סך [...].000

¹) ע' ספרי: אוכלסי ארצנו, ו[...] תרע"ב, פרק שלישי, (הפלחים, מ[...]

[...]בים גזעיים, שמזה מהוים הבדווים [...] שלישים והתושבים הקבועים רק [...] ליש אחד — וזה מתוך ישוב של 6.700.0[...]. במלים אחרות: בארבע [...]רצות שמחוץ לחצי האי הערבי, [...]הים בני הגזע הערבי רק כחמשים [...]וז. מובן מאליו, שאם נצרף לזה גם [...]ת האי הערבי, נקבל תמונה אחרת של [...]רה מיליון ורבע מתוך 13.34 מיל־[...]ן, כלומר, 75 אחוז.

אולם אני חלקתי את ארצות הלשון [...] ערבית שבאסיה לשני החלקים הנ"ל [...]א במקרה. החלוקה הזאת היא טבעית, [...]ן מצד סימני הטבע, הן מצד המצב [...]התרבותי והן מצד המדיני. א) מצד [...]הטבעי — מעבר מזה מדבר ערב [...]מחוסר מים עם ישוב דליל באואזיסים [...]ועל חוף הים; ומעבר מזה ארצות הר־[...]בות עתיקה על חופי נהרות, ומעינות [...]בהרים ובעמקים מעובדים, ארצות שבהן [...]רואים את מקום הולדת של הציביליזציה האנושית מאז ומעולם. ב) ההבדל התרבותי הכלכלי: מצד אחר — ישוב מעדה הנשען על הכלכלה מגוונת, עם עריב המשמשות מרכזי מסחר ותעשיה; ומצד שני ארץ קפואה על שמרית [...]מה־דורות, שתושביה מוצאים את מחיתם מאותם המקורות שמצאו אותה בימי אבותינו, וגם צרכיהם אינם משונים בהרבה מהצרכים שהיו רגילים בהם בדורות שלפני מתן־תורה, בהתאם לזה לא נשתנתה בהרבה גם צב פגת אוכלוסיה מזה 4000 שנה. ג) ובמובן המדיני — מצד אחד ארצות שבנין מדינתן הוא מודרני, ממשלה אח־ראית, מוסדות פרלמנטריים וכו' — ומצד שני מדינות אוטוקרטיות, הנש־ענות על שיטת דספוטיזם פטריארכלי־פרימיטיבי. ד) ההבדל בהרכב הסו־ציאלי — מצד אחד ישוב שברובו (מלבד עיראק) מיושב ישיבת קבע, ומורכב מעובדי אדמה ועירוניים, ומצד

שני ישוב שברובו המכריע שקוע במצב של שבטים נודדים ואלה הם הקובעים את אפיו של ישוב זה. ה) על כל זה נוסף עוד ההבדל בהרכב הגזעי, שצוין לעיל.

ברור הדבר, כי בשעה שדנים על הסיכויים ליצירת חטיבה מדינית אחת, יש להתחשב עם הרקע הממשי ועם הגורמים שיש להם ערך דינמי, ולא עם גורמים סטאטיים בלבד, כמו דת, גזע ולשון. ההפרשים העצומים הנזכרים מצד אחד ונקודות ההשואה (דת, לשון, גזע) מצד שני, מה הוא המכריע? הוי אומר, הגורמים הטבעיים, הכלכליים והתרבו־תיים.

על כל דבר יש לדון מצד התנאים הריאליים ובתנאים של עכשיו ישנו עוד גורם, המכריע את כף המאזנים, והוא — הגורם הדינאסטי.

בעולם התרבותי הולך ומתמעט ערך המשפחה ועל אחת כמה וכמה ערכו של בית־אב גדול וערך ה„קלאן" — השבט. לא כן בארצות ערב. כאן יש לגורמים הללו ערך מכריע. המשפחות מינות ויחשן עד ימי מוחמד — ובפרט משפחות המושלים. שנאת השבטים והתחרותם נמשכות מזה מאות שנים. חלוקי הדעות אינם נפתרים על ידי הסכם, והפתרון המכריע הוא — הכוח. בית אבנ־רשיד ובית אבן־סעוד; בית ההאשימים ובית האימאמים הזידים. כל החשבונות של העסקנים הערבים בקוי־לוניות שבשוייץ אינם חשובים בכלום לעומת חשבונות הכוחות הריאליים ויחסיהם.

אולם, אם גם נוציא מן החשבון את הצ'יזאי הערבי — ונדבר רק על אר־צות התרבות, אין זה אומר שהמושל בחצ'יזאי יסכים מיד להוציא את עצמו מן החשבון. ברצון לא יעשה זאת ולכוח — אין אמייץ ממנו. רק בזרועות אנגליה אפשר להכריע נגדו. אולם אם אנגליה,

איטליה או צרפת יתערבו בדבר, לא יתאים הפתרון שיתנו לשאיפות הלאו־מיים, ובראש וראשונה לשאיפות בעלי האיסתקלאל והפדרציה העצמאית.

אם נדבר, איפוא, מבחינה היא זו על הרקע לפדרציה מדינית ערבית, עלינו לשים לב להוציא מחשבון הפדרציה את חצי־האי הערבי, שבתנאיו הנוכחיים אינו מסוגל להשתלט על שאר ארצות ערב אינם אינה עלולה גם להשתעבד לפדרציה ולקבל את מרותה באותו מידה שהיא. אין זאת אומרת, כמובן, שהרפת של ערב עצמה איננה בטוחה. להיפך, חלק זה של ארצות ערב בטוח יותר משאר ארצות בעתידו ובגורלו העצמי.

נשארו, איפוא, ארבע הארצות הללו: עיראק, סוריה, ארץ־ישראל ועבר־הירדן. לא נדבר על ארץ־ישראל ועתידותיה. אלו קשורות בעתידותיו של תבית הלאומי היהודי, וזה האחרון תלוי בשני גורמים: א) בכוחותיה של האומה היהו־דית לבנות את ביתה, וב) בגורם האנג־לי, וכן גם גורלה של עבר הירדן תלוי במדה ידועה בשני הגורמים הללו.

ובאשר לסוריה ולעיראק, גורלן שונה, ותלוי בגורמים שונים: הראשונה — בממשלת המנדט מצד אחד, ובהתפת־חות תנועת המיעוטים שבה מצד שני (אלו הם הנוצרים והמתואלים שבלבנון, העלאויים בצפון, והדרוזים שבחורן), והשניה — בקביעת היחסים שבין השי־עים המהוים בה רוב ובין הסונים המיעוטים עליה, וכן גם ביחסי הערבים השליטים עם בני עמי המיעוט — וביחוד הכורדים.

הפדרציה הערבית בתחומי ארבע הארצות הנ"ל יכולה לבוא או כתוצאת של הסכם בין כל ארצות ערב הבאות בחשבון ושליטיהן בינם לבין עצמם, והסכם עם המיעוטים החיים והגזעיים — מצד שני; או כתוצאה של נצחון צבאי ושיבוש אימפריאליסטי מצד אחת

מהן על רעותה, במקרה של נצחון והכרעה מצידו [...] את תגבורת הרוב הערבי [...] של המיעוטים, הדתיים [...] הכיתות הנוצריות וה[...] הגזעיים (בא־רים וכיוצא [...] כיבוש זה מחייב גם הנמניה [...] הדינאסטיות המת־חרות ותגבר [...] שאר השושלות המת־חרית בה [...] כל מי שבקי פחות או יותר ביחס[...] ותות הממשיים שבין הדינאסטיו[...] ות בארצות הללו לא יוכל לחשלו[...] עצמו בתקוה, שהס־כב בות יוכ[...] מתוך רצונן החפשי של הארצו[...] וזהי בעיה, שאין פתרונה פשו[...] אל נשכח שגם שאלה החליפ[...] א נפתרה מעולם בדרך של הסכם, מ[...] ימי סואצ'יה ועד זמננו. לא פחות מזה קשה לתאר הסכם פשוט בין הרוב הסוני והשיעי בעיראק, או בין הרוב הסוני ובין הנוצרים, המתו־אלים, הנוצאירים והדרוזים בסוריה, או בין הרוב הערבי והמיעוט הכורדי והאשורי בעיראק.

בתנאים של פעולה חפשית קשה לתאר פתרון מתוך הסכם. אולם כאן באים גורמים חיצוניים, אלו הן המעצמות המעונינות במצב הארצות הנ"ל. לא יתואר הדבר שממשלות אירופה יוותרו על השפעתן והכרעתן ביחס לפתרונה של שאלה זו. הממשלות הללו לא ירשו שאחת מהממשלות הערביות תבלע את שכנותיה, ורק אם תהא פעולה משותפת והדדית של העמים היושבים בארצות הנ"ל, עמי הרוב ועמי המיעוט, יש תקוה שיוכלו להבריח את עמי אירופה לסטאטוס של פדראציה.

כוחות המיעוטים המתרוצצים כאן הם כבר כעת חזקים יותר מדי, והמוס־למים מפוררים יותר מדי, בכדי שאפשר יהיה לבטל את המיעוטים או להתגבר עליהם בעל כרחם, וכל זה בניגוד

למעצמות אירופה. באופן מיוחד לא יוכלו להתגבר על התנגדותם של המי־עוט היהודי בארץ־ישראל והמיעוט הנוצרי בלבנון, שני אלה מאוחדים בכמה וכמה דברים, בשותף־אינטרסים אוביקטיבי אשר ביניהם: שניהם נמצ־אים במצב של סכנה מצד האימפריא־ליזם המוסלמי ומצד שאיפות השלטון של הרוב הזה. שניהם נשענים בכתפם על חוף הים ומשמשים המשך טבעי זה לזה, שניהם נשענים על כוחות עזרה מצד ממשלות המנדט, הצרפתית והאנג־לית. כוחו של המיעוט היהודי נשען חוץ מזה על האינטרסים החיוניים של 17 מיליון יהודים, המוכרחים בכוח המציאות, ולא רק בכוח האידיאל בלבד להבקיע להם נתיב לחופו המזרחי של הים התיכון, וליצור להם כאן מקו־רות מחיה הדרשים בארץ מולדתם הישנה.

בלי התחשבות עם הגורמים הללו, נדונה שאיפת בעלי הפדרציה לכשלון מוחלט. אולם אם יכניסו בחשבון את דרישותיהם של היהודים ושל בני הלב־נון, מאמין אנכי, שאין זה מן הנמנע שתמצא הדרך המשותפת בין שתי השאיפות של שני העמים — שאיפת התקומה של ישראל משני עברי הירדן, למן הים הגדול ועד המדבר, מדרום, והלבנון ועד סיני, ובין שאיפת הליכוד והאיחוד של בני האומה הערבית, הנפוצים מנהר חדקל ועד חופי הים התי־כון. כמובן, כל זה יתכן רק אז, אם גם בקרב בני הערבים תתגבר ההכרה, ששום כוח בעולם לא ימנע את בני־האומה היהודית מלשוב בהמונים לארץ מולדתה ההיסטורית ולבנותה, ומוטב להתפשר עם כוחה של הציו־נות מאשר להקים אותה לאויבת.

י. בן־צבי

להם לחליוב

THE BRITISH MEDICAL JOURNAL [Nov. 19, 1932 34

העולם המוסלמי והעולם הערבי

דבר ו' אייר תרצ"ו 10-5-36

פרק שני: העולם הערבי

א) שטח הטריטוריה הערבי וצפיפות אוכלוסיה.
ב) הניתוח הגזעי.
ג) מסקנות.

א) שטח הטריטוריה הערבית וצפיפות אוכלוסיה

החוג הראשון שהגנו לנו הוא החוג החיצוני הרחב, חוג בעלי דת־איסלאם, המונה כ־250 מיליון. החוג השני הוא פנימי לגבי החוג הראשון, חוג מ ד ב ר י ע ר ב י ת, המונה רק כ־40 מיליון נפש. ארבעים מיליון נפש הללו שייכים ברובם הגדול, המכריע, לבעלי דת האיסלאם, אולם לא במאה אחוז. מהמספר הזה יש לנכות את המיעוטים שלשונם היא ערבית, אולם לפי דתם אינם מוסלמים, אלא בני דתות אחרות — יהודים, נוצרים, דרוזים וכדומה.

יהודים: לא נכניס בחשבון את 375 אלף היהודים תושבי ארץ ישראל, שלשונם היא עברית, ולא נחשוב בחשבון מדברי ערבית גם את יהודי כורדיסתן, המדברים ארמית ותרגבית. ישארו איפוא, כמאה אלף יהודים בעיראק, 20 אלף בסוריה, 50 אלף בתימן, 80 אלף במצרים, 85 אלף באלג'יר, 65 אלף בתונים, 170 אלף במרוקו ו־18 אלף בטריפולים — שרובם ככולם משתמשים בערבית ונכנסו בחשבוננו הכללי של מדברי הערבית של הארצות הנ"ל. בסך הכל ישנם, איפוא, כ־600 אלף יהודים מדברי ערבית.

הנוצרים: שנכללו בין מדברי ערבית, הם: בעיראק 80 אלף, בסוריה חצי מיליון, בארץ ישראל ועבר הירדן 100 אלף ובסך הכל כ־700 אלף נפש. אולם לא נכנסו בחשבון החוג הערבי כל האשורים, הארמנים, היוונים וכל הנוצרים האירופיים, והמדברים לשונות אירופיות.

אל היהודים והנוצרים צריך להוסיף עוד 120 אלף ד ר ו ז י ם, 340 אלף נוצאירים ועלאויים ועוד כ־20 אלף ישמעאלים ומספר של יזידים, ובס"ה — כ־500 אלף מדברי ערבית מבעלי הכיתות הקטנות אשר מחוץ לאיסלאם. בסך הכל נמנים, איפוא, על חוג מדברי ערבית כ־1.800.000 יהודים, נוצרים ובעלי כתות אחרות. אם נחשוב גם את הקולוניות שבאמריקה, אפשר להעלות את מספר הבלתי־מוסלמים המדברים ערבית עד שני מיליון נפש, ומספר זה יש לנכות ממספר 40 מיליון. אז יתקבל לנו בחוג הלשוני רוב עצום של 95 אחוז בין מ ד ב ר י ע ר ב י ת, המאוחדים באותה שעה, בעת ובעונה אחת, גם ב ד ת ם ה מ ו ס ל מ י ת.

אולם בזאת עוד לא נאמר כלום על ה ר כ ב ת ם ה ג ז ע י ת של המוסלמים מדברי ערבית. כשנבוא לנתח את הערבים מן הצד הגזעי, ניוכח שהטענה אשר טענו לנו והמסגרת אשר התוינו — רחבה יותר מדי, ושהרכב הערבי־הגזעי הוא צר הרבה יותר מכפי שנדמה הדבר מסקירה שטחית. אולם לפני זה נגיד מלים אחרות על דבר ה ש ט ח של ארצות ערב ועל דבר צ פ י פ ו ת ה א ו כ ל ו ס י ן שבהם.

השטח של הארצות הללו שכל תושביהן או רובם מדברים ערבית, הוא — כדלהלן 1):

	קילומטרי	תושבים	נפשות על ק"מ
באסיה:			
סוריה	200.000	2.200.000	11
עיראק	370.000	3.000.000	8
חצי האי ערב 1)	2.600.000	7.000.000	2,6
ארץ ישראל	26.000	1.200.000	46
עבר הירדן	30.000	205.000	8
ס"ה	3.226.000	13.560.000	4,2
באפריקה:			
לוביה	1.500.000	800.000	
בזה ערבים וברברים 250.000 על שטח 500.000 ק"מ, ז"א ½			
תונים	125.000	2.000.000	16
אלג'יר	.500.000	5.800.000	10
מרוקו	450.000	6.000.000	15
בזה 2,5 מליון ערבים על שטח 168.000 ק"מ = 15			
מצרים	990.000	13.700.000	14
ס"ה	2.358.000	[illegible]0.000.000	10

היכולה טריטוריה זו, המקיפה את מדברי ערבית, לשמש רקע לאומי, או יותר נכון, רקע למדינה ערבית? להנחה כזו אין יסוד, ראשית־כל, מהטעמים הללו: כל הארצות הללו לא היוו מעולם גוף מדיני אחד. הן נספחו לאיסלאם ולעולם הערבי בתקופות שונות. בשעה שסוריה, ארץ ישראל, ארם נהרים ומצרים נכבשו ע"י החליפים [illegible] — חל [illegible] ארצות אפריקה בתקופה יותר מאוחרת, [illegible] ליפוג נתפסה כבר למעשה [illegible]תים. והשנית: לשון אחת בלבד אינה מספיק לאחד את כל דובריה במובן הפיזי. מאז ומעולם היו הערבים מפוזרים ליחידות פוליטיות שונות, גדולות וקטנות, ומעולם לא נתאחדו. כשם שמדברי אנגלית בעולם אינם מהוים יחידה מדינית אחת (אנגליה, אמריקה וכו'), וכשם שמדברי ספרדית, שאמנם השתייכו למדינה אחת, נפרדו ויהיו ל־20 רפובליקות — ולא יעלה על הדעת שאחדותם הלשונית מחייבת אותם להיות גם חטיבה ממלכתית אחת — כן גם אחדות השפה של 40 המיליונים הללו אינה מספיקה להיות הגורם המכריע להתחברותם גם לחטיבה מדינית אחת. לשם כך מוכרחים להכניס בחשבון עוד כמה גורמים חשובים, כמו התנאים הטבעיים, המצב הכלכלי והתרבותי, הנגע, האינטרסים הדינאסטיים וכיוצא בזה.

נעבור לניתוח הממשי של מ ד ב ר י ע ר ב י ת בעולם.

גם במובן האיחוד הלשוני שורר בלבול מושגים ועובדות. ישנן ארצות שהשפה הערבית היא היחידה השלטת בהן, כגון המדינות שבחצי האי ערב (חג'אז, תימן), אי עבר הירדן, בסוריה ובמצרים. ישנן ארצות שהשפה הערבית היא לא היחידה, אולם המכרעת בכל המובנים, כגון בעיראק, שהיא מכרעת לגבי הכורדים והאשורים. אולם יש ארצות, שאין לראות בהן את הערבית כשפה יחידה, אם כי היא נפוצה בהן וגם תופשת שם עמדה שלטת לרגל סיבות היסטוריות: כך בצפון אפריקה נשארה במידה מרובה בקרב התושבים השפה הברברית, שקדמה לערבית. במרוקו, למשל, מדברים 3,5 מכל התושבים ברברית ובלוביה דוברי הערבית הם רק שליש אחד. ישנן גם ארצות כאלה, שהשפה הערבית בהן איננה שלטת כלל, אלא נפוצה כשפה של מיעוטים. כמה שבטים כושיים שבמרכז אפריקה, שמדברים בלשונותיהם, למדו את לשון גם לדבר ולהבין את הערבית, שהוא שפת המסחר והמשא ומתן שבין שבטים שונים. מובן מאליו שאין לערבב את הסוגים הללו יחד. אולם מחוסר סטטיסטיקה מדויקת נעשה כאן את חשבוננו באופן משוער וננסה להעריך באופן כזה את מדת האוכלוסין הנזקקים לערבית באיזו מדה שהיא.

ארץ ישראל מונה בימינו כ־900.000 מדברי ערבית: מוסלמים, נוצרים ודרוזים גם יחד, ועבר הירדן כ־250.000. סוריה על כל כתותיה כ־2.100.000 — ובסך הכל כוללות שלש הארצות הללו קרוב ל־3.250.000 מדברי ערבית. אם נעריך את ישובה של עיראק כ־3 מיליון, עלינו להוריד מזה כחצי מיליון כורדים, אשורים, סגרים, כלדים ויזידים וכן את יהודי כורדיסתן ומספר ארמנים, המשתמשים בלשונותיהם ולא בערבית, ויישארו לנו בעיראק כ־2.500.000 מדברי ערבית. מספר התושבים בחצי־האי הערבי אינו ברור. מספרי „הילאל" מנופחים פעמים, ואם נקוט את המספר הבינוני 7.000.000, נדמה לי, שלא נטעה בהרבה. מכאן יוצא הסך־הכל של מספר מדברי הערבית בקדמת אסיה — לא יותר מ־13 מיליון. מאלה יש לחשוב כחצי מיליון נוצרים, שאינם מתייחסים לפי גזעם לערבים, ועוד כחצי מיליון בלתי־מוסלמים, המדברים אמנם, ערבית, אולם לפי מוצאם הם שייכים יותר לתושבי הארץ שמלפני האיסלאם, מאשר לכובשים: אלה הם הנוצאירים והישמעאלים (כ־360 אלף) והדרוזים (כ־120 אלף).

במצרים יש לחשוב מ־14½ מיליון תושביה — 14 מיליון מדברי ערבית וברברים, תונים עם 1.850.000 מדברי ערבית, אלג'יר עם 5.200.000 מדברי ערבית, ומרוקו (האיזור הספרדי בכלל זה) מונה כששה מיליון נפש, בזה רק כ־2,5 מיליון מדברי ערבית (יהודים בכלל זה), והשאר — ברברית — ובסך הכל, פחות מעשרה מיליון מדברי ערבית. אם נצרף, איפוא, את מצרים לצפון־אפריקה, ועלה לנו בסך הכל כ־24 מיליון; נוסיף לזה לפי שעה עוד 1,5 מיליון כדי להשלים את חשבון המיעוטים הערבים שבחלק המזרחי־צפוני של אפריקה, בזאנזיבר וכו' — ויצא לנו מספר של 25,5 מיליון מדברי ערבית באפריקה. יחד עם 13 מיליון מדברי הערבית שבאסיה, יצא לנו, איפוא, מספר של 38,5 מיליון מדברי ערבית באסיה ובאפריקה ביחד; אם נצרף לזה גם את הקולוניות הסוריות־ערביות שבצפון־אמריקה ובדרומה, לא יגיע מספרם של אלה למיליון, ולא נגיע בכל אופן למספר של 40 מיליון מדברי ערבית בכל העולם.

י. בן-צבי

1) אין לדבר על מספרים ודאים בחצי־האי ערב.

23!

„השבון הדמים גדל והולך מיום ליום. עשרים ושלש נפשות של קדושים וטהורים מישראל נרצחו לעיני השלטונות של הארץ הזאת ע"י שליחיה של היד העליונה, העקובה מדם, השלוחה ברהב ובקנאה, להרוס מפעל עם שב אל מולדתו, ולהצמית את תקותו האחרונה, היד העקובה מדם, שידי ג'נטלמנים בריטים לוחצים אותה עדיין באדיבות ובהכנעה.

זועה, חלום בלהות, אך זוהי המציאות, שאנו עדים לה בימי־הא־מה האלה!

י. בן־צבי נתן בהספדו ביטוי, נאמן לזעקה הגדולה, המתפרצת מלב כל יהודי ברגע זה, לא רק בארץ הזאת, אלא בכל ארצות העולם: הזעקה אל המצפון האנושי, אל המצפון הבריטי, הקיים עדיין בלונדון, אם שותק בירושלים.

„הממשלה הזאת — אמר בן צבי — קיבלה אחריות על הארץ לפני חבר הלאומים, לפני האנושיות" —היא האחראית לזוועה הזאת, וממנה נוסיף לתבוע את דמנו, עד להתפטרות אותם האישים, יהיו מי שיהיו, שאינם יודעים לשאת באחריות המוטלת על שכמם!

כי רק יד ברזל תוכל לרוצץ את פתן הטירור, שהרים ראש ושליטים הלובשים כפפות משי בימים אלה — את נפש כל הארץ הם קובעים!

ד. ה.

נמל תל־אביב בראשית התהוותו

נודע לנו שהיום עומדת להגיע לחופי תל־אביב אניה הנושאת כמות גדולה של מלט. הסחורה תפורק בחוף תל־אביב ליד התערוכה.

נעשו כל ההכנות הדרושות והוכנו פועלים, סבלים וספינות קיטור להוצאת העבודה לפועל על הצד הטוב ביותר.

הקונסולים מבקשים אמצעים

להבטיח את חיי נתיניהם

נודע לנו כי הקונסולים הפולני, הצ'כוסלובקי והאמריקאני נועדים הערב לשיחה בדבר האמצעים להגנה על נתיניהם בארץ. שכן כל הנרצחים אמש הנם נתינים זרים. הם יפנו מחר לנציב העליון וימסרו את תוצאות פעולתם זו לממשלותיהם.

ריב־דמים בשכם

בין נשאשיביים לחוסיניים

סוחר ערבי מחברון, שעשה בשבוע שעבר בשכם, מסר לנו על חכוכים וחלוקי דעות רציניים, השוררים בין הערבים בשכם. בין השאר, סיפר על מאורע דמים שאירע בשכם ביום החמישי בערב. בשוב חברי „הועד העליון" מצפון הארץ לירושלים דרך שכם הריע חלק מן המתקהלים לחיי ראג'ב בק נשאשיבי. הדבר עורר רוגז גדול בין „המג'לסיין" (אנשי המופתי) ואחד מהם, חסן אלחג'אוי נגש אל אחמד א־שקעה, מסיעת נשאשיבי וסטר לו על לחיו לעיני כל וחרף וגידף אותו ואת סיעת הנשאשיבים.

מעשה זה עורר את חמתם של שאר הנשאשיביים שבקהל, ואחד מהם, חסאן חאבר התנפל על חסן אלחג'אוי ופצעו בחזהו בפגיון.

למראה הפצוע, שנפל ארצה מתבוסס בדמו, עמדה להתלקח מערכה כבדה. אולם ראשי הסיעות התערבו בדבר, ובקושי רב הרגיעו את הנצים.

יגורשו לרוסיה

ביום שלישי, 19 למאי יגורשו מן הארץ, בפקידת הנציב העליון שלשה קומוניסטים, מהפעילים ביותר, לרבות י. קולטון, שעמד זמן רב בראש הפעולות הקומוניסטיות בארץ, וגם הוציא ביחד עם עוה"ד שטיין את העתון הקומוניסטי „האיר", ושמשרד המושבות אישר את ביטול תעודת ההתאזרחות שלו. שנים האחרים הם לוית ואיירבוך. כולם יגורשו לרוסיה.

ישיבה חשובה

במשרדי הממשלה

ל„פלסטין" נודע כי ביום השבת בבוקר נערכה במשרדי הממשלה בירושלים ישיבה בנשיאותו של הנציב העליון, שהשתתפו בה המזכיר הראשי מר הול, מר ביורק, מר באומן מנהל מחלקת החנוך, מר קמפבל מושל ירושלים, פקיד של מחלקת האוצר ומר לויד־בלד.

מנהל מחלקת העליה שהשתתף בישיבה בא למקום בהיותו נשען על שני מקלות מפאת מחלתו.

פועלים ערביים לתל־אביב

שולחת הנהלת הדואר בימים אלה!

היום, בשעה 10 לפני הצהרים הופיעו פועלי הטלפון ברחוב גרוזנברג פנת אלנבי ופתחו בעבודת חפירת תעלות.

בין הפועלים היהודים נראו גם שלושה פועלים ערבים.

קהל רב הצטופף משני עברי הרחוב מתוך התמרמרות מרובה. הפועלים היהודים הכניסו את הפועלים הערבים לבית מרקחת הנמצאת בקרבת מקום עד בא המשטרה אשר החזירה במכונית את שלושת הפועלים הערבים ליפו.

כעבור זמן מה הגיעו אל המקום שוטר וקורפורל בריטים ו...אסרו מבין קהל הסקנים שני צעירים יהודים.

המצב ביפו

רחובות יפו ריקים מאדם. רק מוכרי עתונים נראים בהם וקבוצות קטנות של „שבאב" לבושים בגדי חג מסתובבים גם הם ברחובות.

המכוניות של בית וגן נוסעות בלוית משמר חזק של שוטרים. קו מספר 3 של „המעביר" עובר היום רק בשתי מכוניות; כל רבע שעה נוסעת המכונית ליפו וחוזרת. שוטר בריטי מזוין יושב בכל מכונית.

המכוניות של „דרום יהודה" נוסעות בלי משמר.

(הסוף מעבר לדף)

ירושלים התעוררה הבוקר תחת רושם האבל הכבד. התעוררה אחרי ליל נדודי שינה, ליל שמורים.

על בתים רבים התנוסס הדגל העברי עטוף שחורים ומורד עדי החצי.

מודעה צנועה מטעם מועצת פועלי ירושלים השחירה מעל קירות הבתים ולוחות הפרסום. יאלובסקי ופולונסקי היו חברי ההסתדרות, והמועצה הודיעה על שעת ההלויה: 11 לפני הצהרים.

כל העיר שבתה

ממלאכה, עבודה, מסחר ותעשיה הכל שבת. איש לא ביקש זאת, איש לא דאג לכך. הקהל השבית את החיים באופן סופנטאני, מעצמו, בלי עידוד וזירוז שהוא. שביתה זו היתה

הבעת הזעם והמרירות

האלמים, שהצטברו בלבות התושבים, העמלים השקטים, והצער נשקף מתוך עיני הקהל, שעזב את מסחרו, מלאכתו וביתו ויצא אל הרחוב ההומה. כאילו בקשו האנשים להתערב בקהל ולחלק את הכאב, להפיגו מעט בין רבים.

סביב „הדסה"

התאסף קהל רב בן 2000 איש מאז הבוקר. אמש הודיעו, כי ההלויה תסודר בשעה שש ולכן הקדים הקהל לבוא.

מסביב לשלשת הקדושים הועמד משמר כבוד של צעירים. מחצר בית החולים בקעו אל הרחוב קולות הבכי והיללות של מכרים, קרובים וידידים של ההרוגים. והקהל בחוץ עמד בדומיה, ומעיני רבים זלגו דמעות.

כוחות המשטרה

היו במקום מצוידים בקובעי פלדה, מגינים וחמושים ברובים. על הסדר פקחו הקצינים סיגריסט ולאנגר. אולם הסדר היה מופתי. הקהל נשמע לפקודות סדרני ועד הקלה, שגויסו במספר של מאות רבות והיו ענודים סרטים מיוחדים על זרועותיהם.

בשעה תשע וחצי

קשה היה כבר להגיע אל בית החולים. כל הסמטאות והרחובות שהובילו ל„הדסה" היו מלאים אדם. על יד השער האחורי של בית החולים נראו הקונסול הפולני הכללי, מושל המחוז, הרב דושינסקי, מ. שרתוק, מ. מ. אוסישקין, הרב בלוי, הרב אוסטרובסקי, הרב ברלין, י. בן־צבי ועוד רבים מנכבדי העיר.

הגגות והגזוזטראות

של הבתים בסמטת הרב ולאורך רחוב הנביאים השחירו מרוב אדם. אנשים, נשים, וטף טפסו ונאחזו בגדרות, בעמודים, השקיפו בעד החלונות ומכל צד נשמעו יללות, כאילו התייפחה משפחה אחת גדולה על מות בניה.

משני צדי הרחוב

הסתדרה שרשרת של אנשים שלובי זרוע, שעמדו כקיר מוצק בפני לחץ הקהל העצום. המטות הוצאו מתוך החצר לאחר אמירת „קדיש" על ידי הרב צוובנר בסדר זה: יאלובסקי, ד"ר שבחובסקי, ופולנסקי. הגופות היו עטופות בטליתות ומאות ידים הושטו לאחוז בהם.

על גזוזטרת מכון „פסטיר"

הופיעו י. בן צבי ומ. שרתוק. כל הקהל הגדול נשתתק. השלך הס בהמונים: בקול רועד פתח י. בן צבי את הספדו. ועם דבריו הראשונים פרץ כל הקהל בבכי מר.

(64)

העולם המוסלמי והעולם הערבי

צ3346 — י"ח אייר תרצ"ו 10-5-36

פרק שני: העולם הערבי

א) שטח הטריטוריה הערבי וצפיפות אוכלוסיה.
ב) הניתוח הגזעי.
ג) מסקנות.

א) שטח הטריטוריה הערבית וצפיפות אוכלוסיה

החוג הראשון שהנגו לנו הוא החוג החיצוני הרחב, חוג בעלי דת־איסלאם, המונה כ־250 מיליון. החוג השני הוא פנימי לגבי החוג הראשון, חוג מדברי ערבית, המונה רק כ־40 מיליון נפש. ארבעים מיליון נפש הללו שייכים ברובם הגדול, המכריע, לבעלי דת האיסלאם, אולם לא במאה אחוז. מהמספר הזה יש לנכות את המיעוטים שלשונם היא ערבית, אולם לפי דתם אינם מוסלמים, אלא בני דתות אחרות — יהודים, נוצרים, דרוזים וכדומה.

יהודים: לא נכנים בחשבון את 375 אלף היהודים תושבי ארץ ישראל, שלשונם היא עברית, ולא נחשוב בחשבון מדברי ערבית גם את יהודי כורדיסתן, המדברים ארמית ותורכית. ישארו איפוא, כמאה אלף יהודים בעיראק, 20 אלף בסוריה, 50 אלף בתימן, 80 אלף במצרים, 85 אלף באלג'יר, 65 אלף בתוניס, 170 אלף במרוקו ו־18 אלף בטריפולים — שרובם ככולם משתמשים בערבית ונכנסו בחשבוננו הכללי של מדברי הערבית של הארצות הנ"ל. בסך הכל ישנם, איפוא, כ־600 אלף יהודים מדברי ערבית.

הנוצרים: שנכללו בין מדברי ערבית, הם: בעיראק 80 אלף, בסוריה חצי מיליון, בארץ ישראל ועבר הירדן 100 אלף ובסך הכל כ־700 אלף נפש. אולם לא נכנסו בחשבון החוג הערבי כל האשורים, הארמנים, היונים וכל הנוצרים האירופיים, והמדברים לשונות אירופיות.

אל היהודים והנוצרים צריך להוסיף עוד 120 אלף דרוזים, 340 אלף נוצאירים ועלאויים ועוד כ־20 אלף ישמעאלים ומספר של יזידים, ובס"ה — כ־500 אלף מדברי ערבית מבעלי הכיתות הקטנות אשר מחוץ לאיסלאם. בסך הכל נמנים, איפוא, על חוג מדברי ערבית כ־1.800.000 יהודים, נוצרים ובעלי כתות אחרות. אם נחשוב גם את הקולוניות שבאמריקה, אפשר להעלות את מספר הבלתי־מוסלמים המדברים ערבית עד שני מיליון נפש, ומספר זה יש לנכות ממספר 40 מיליון. אז יתקבל לנו בחוג הלשוני רוב עצום של 95 אחוז בין מדברי ערבית, המאוחדים באותה שעה, בעת ובעונה אחת, גם בדתם המוסלמית.

אולם בזאת עוד לא נאמר כלום על הרכבתם הגזעית של המוסלמים מדברי ערבית. בשנבוא לנתח את הערבים מן הצד הגזעי, ניוכח שהעונה אשר ענינו לנו והמסגרת אשר התוינו — רחבה יותר מדי, ושההרכב הערבי־הגזעי הוא צר הרבה יותר מכפי שנדמה הדבר מסקירה שטחית. אולם לפני זה נגיד מלים אחדות על דבר השטח של ארצות ערב ועל דבר צפיפות האוכלוסין שבהם.

השטח של הארצות הללו שכל תושביהן או רובם מדברים ערבית, הוא — בדלהלן 1):

	קילומטרי	תושבים	נפשות על קמ"ר
באסיה:			
סוריה	200.000	2.200.000	11
עיראק	370.000	3.000.000	8
חצי האי ערב 1)	2.600.000	7.000.000	2,6
ארץ ישראל	26.000	1.200.000	46
עבר הירדן	30.000	205.000	8
ס"ה	3.226.000	13.560.000	4,2
באפריקה:			
לוביה	1.500.000	800.000	
בזה ערבים וברברים 250.000 על שטח 500.000 קמ"ר, ז"א			½
תוניס	125.000	2.000.000	16
אלג'יר	.500.000	5.800.000	10
מרוקו	450.000	6.000.000	15
בזה 2,5 מיליון ערבים על שטח 168.000 קמ"ר =			15
מצרים	990.000	13.700.000	14
ס"ה	2.358.000	24.000.000	10

היכולה טריטוריה זו, המקיפה את מדברי ערבית, לשמש רקע לאומי, או יותר נכון, רקע למדינה ערבית? להנחה בזו אין יסוד, ראשית־כל, מהטעמים הללו: כל הארצות הללו לא היוו מעולם גוף מדיני אחד. הן נספחו לאיסלאם ולעולם הערבי בתקופות שונות. בשעה שסוריה, ארץ ישראל, ארם נהרים ומצרים נכבשו על ידי החליפים הראשונים — חל כיבוש שאר ארצות צפון־אפריקה בתקופה יותר מאוחרה, ובזמן שהחליפות נתפלגה כבר למעשה לשתים. והשנית: לשון אחת בלבד אינה מספיקה לאחד את כל דובריה במובן הפוליטי. מאז ומעולם היו הערבים מפוררים ליחידות פוליטיות שונות, גדולות וקטנות, ומעולם לא נתאחדו. כשם שמדברי אנגלית בעולם אינם מהוים יחידה מדינית אחת (אנגליה, אמריקה וכו'), וכשם שמדברי ספרדית, שאמנם השתייכו למדינה אחת, נפרדו ויהיו ל־20 רפובליקות — ולא יעלה על הדעת שאחדותם הלשונית מחייבת אותם להיות גם חטיבה ממלכתית אחת — כן גם אחדות השפה של 40 המיליונים הללו אינה מספיקה להיות הגורם המכריע להתלכדותם גם לחטיבה מדינית אחת. לשם כך מוכרחים להכניס בחשבון עוד כמה גורמים חשובים, כמו התנאים הטבעיים, המצב הכלכלי והתרבותי, הגזע, האינטרסים הדינאסטיים וביוצא בזה.

1) אין לדבר על מספרים מדויקים בחצי־האי ערב.

מלים אחדות על דבר השטח של ארצות ערב ועל דבר צפיפות האוכלוסין שבהם.
השטח של הארצות הללו שכל תושביהן או רובם מדברים ערבית, הוא — בדלהלן 1):

תושבים	נפשות על קמ"ר
2.200.000	11
3.000.000	8
7.000.000	2,6
1.200.000	46
205.000	8
13.560.000	4,2
800.000	
500.000 קמ"ר, ז"א	½
2.000.000	16
5.800.000	10
6.000.000	15
168.000 קמ"ר =	15
13.700.000	14
24.000.000	10

רים נכבשו על ידי החליפים הראשונים — חל כיבוש שאר ארצות צפון־אפריקה בתקופה יותר מאוחרה, ובזמן שהחליפות נתפלגה כבר למעשה לשתים. והשנית: לשון אחת בלבד אינה מספי־
1) אין לדבר על מספרים מדויקים בחצי־האי ערב.

נעבור לניתוח הממשי של מדברי ערבית בעולם.

גם במובן האיחוד הלשוני שורר בלבול מושגים ועובדות. ישנן ארצות שהשפה הערבית היא היחידה השלטת בהן, כגון המדינות שבחצי האי (חג'אז, תימן), או עבר הירדן, בסוריה ובמצרים. ישנן ארצות שהשפה הערבית היא לא היחידה, אולם המכרעת בכל ה„מובנים", כגון בעיראק, שהיא מכרעת לגבי הכורדים והאשורים. אולם יש ארצות, שאין לראות בהן את הערבית כשפה יחידה, אם כי היא נפוצה בהן וגם תופשת שם עמדה שלטת לרגל סיבות היסטוריות; כך במצרים ואפריקה נשארה במידה מרובה בקרב התושבים השפה הברברית, שקדמה לערבית. במרוקו, למשל, מדברים 3/5 מכל התושבים ברברית ובלוביה דוברי הערבית הם רק שליש אחד. ישנן גם ארצות כאלה, שהשפה הערבית בהן איננה שלטת כלל, אלא נפוצה כשפת של מיעוטים. כמה שבטים כושיים שבמרכז אפריקה, שמדברים בלשונותיהם, למדו את לשון גם גם לדבר ולהבין את הערבית, שהיא שפת המסחר והמשא ומתן שבין שבטים שונים. מובן מאליו שאין לערבב את הסוגים הללו יחד. אולם מחוסר סטטיסטיקה מדויקת נעשה כאן את החשבון באופן משוער וננסה להעריך באופן כזה את מדת האוכלוסין הנזקקים לערבית באיזו מדה שהיא.

ארץ ישראל מונה בימינו כ־900.000 מדברי ערבית: מוסלמים, נוצרים ודרוזים גם יחד, ועבר הירדן כ־250.000. סוריה על כל בתותיה כ־2.100.000 — ובסך הכל כוללות שלש הארצות הללו קרוב ל־3.250.000 מדברי ערבית. אם נעריך את ישובה של עיראק ב־3 מיליון, עלינו להוריד מזה כחצי מיליון כורדים, אשורים, סורים, כלדים ויזידים וכן את יהודי כורדיסתן ומספר ארמנים, המשתמשים בלשונותיהם ולא בערבית, וישארו לנו בעיראק כ־2.500.000 מדברי ערבית. מספר התושבים בחצי־האי הערבי אינו ברור. מספרי „הולאי" מנופחים פעמיים, ואם ננקוט את המספר הבינוני 7.000.000, נדמה לי, שלא נטעה בהרבה. מכאן יוצא הסך הכל של מספר מדברי הערבית בקדמת אסיה — לא יותר מ־13 מיליון. מאלה יש לחשוב כחצי מיליון נוצרים, שאינם מתייחסים לפי גזעם לערבים, ועוד כחצי מיליון בלתי־מוסלמים, המדברים אמנם, ערבית, אולם לפי מוצאם הם שייכים יותר לתושבי הארץ שמלפני האיסלאם, מאשר לכובשים: אלה הם הנוצאירים והישמעאלים (כ־360 אלף) והדרוזים (כ־120 אלף).

במצרים יש לחשוב מ־14½ מיליון תושביה — 14 מיליון מדברי ערבית וברברים, תוניס עם 1.850.000 מדברי ערבית, אלג'יר עם 5.200.000 מדברי ערבית, ומרוקו (האיזור הספרדי בכלל זה) מונה כששה מיליון נפש, בזה רק כ־2,5 מיליון מדברי ערבית (יהודים בכלל זה), והשאר — ברברית — ובסך הכל, פחות מעשרה מיליון מדברי ערבית. אם נצרף, איפוא, את מצרים לצפון־אפריקה, ועלה לנו בסך הכל כ־24 מיליון; נוסיף לזה לפי שעה עוד 1,5 מיליון כדי להשלים את חשבון המיעוטים הערבים שבחלק המזרחי־צפוני של אמריקה, בזאנזיבר וכו' — ויצא לנו מספר של 25,5 מיליון מדברי ערבית באפריקה. יחד עם 13 מיליון מדברי הערבית שבאסיה, יצא לנו, איפוא, מספר של 38,5 מיליון מדברי ערבית באסיה ובאפריקה ביחד; אם נצרף לזה גם את הקולוניות הסוריות־ערביות שבצפון אמריקה ובדרומה, לא יגיע מספרם של אלה למיליון, ולא נטע בכל אופן למספר של 40 מיליון מדברי ערבית בכל [illegible]

י. בן־צבי

(67)

פניהם מביעים רצינות ומתיחות; הם מו־בנים למות כאחיהם...

ובסמטאות הקהל מצטופף מסביב לחנויות, למחלבות, לאופים. הכל נחטף כהרף עין, מחר? מי נביא וידע.

אני מטלפן אל הרב הראשי ד"ר קוריץ. הוא יושב מן הבוקר במשרדו. רבים נעזרו כבר על־ידו וחוץ לזה עוד הערה מעציבה הפעם לרבה הראשי של סלוניקי.

— „כן, מבין ההרוגים אתמול, בשבת, שני יהודים: שם־טוב סינור וחיים כאסא־ראנו. בערב מתה אשה והבוקר, יום א', גווע מפצעיו יהודי רביעי... וזהו: 4 יהודים נהרגו, כעשרים ושנים נפצעו קשה. את ההרוגים היהודים רצו לקבור אל בית־העלמין הנוצרי. אך הם יקברו מחר [illegible] אחיהם והוריהם היהודים... חבל על

העליון ביקב של ראשון לציון ביום ד' שעבר הגיד למאירוביץ כי קרוב הקץ של המהומות.

ביקורו של ה. מ. ביקב נמשך כ־45 דקות. הוא גילה התענינות רבה בתהליכים השונים של עבודות היקב ושאל את מר מארטין, אם קרו הפרעות בהובלת התוצרת.

התירוץ
של חברות־המכוניות הערביות

כידוע שלחה מחלקת התנועה אזהרה לבעלי המכוניות ולחברות האוטובוסים הערבים כי עליהם לשוב לעבודתם, שאם לא כן תאלץ ליטול מהם את רשיונותיהם. [illegible]

את חייהם ועתיד בכלכלה [illegible]

פר אדמתו, עמו — וזהי אדמת עם ישראל העקובה בדם בניה הקדושים.

אחרי זה ביקש את הקהל לקרוא אתו במקהלה את הפסוקים האחרונים של

אבינו מלכנו

החל מ„עשה למען הרוגים על קדוש שמך" עד גמירא.

לקול יללות ובכי של כל הקהל [illegible] השוטרים — הספידו הרב ברלין והד"ר א. כצנלסון (נאומיהם יבואו בגליון הבוקר).

נסתם הגולל

החזן פאצובסקי התפלל „אל מלא רחמים" ואמר „קדיש".

[illegible] כשהגיעו המכוניות עם [illegible] נתונה בידי מיניסטר המושבות. ברצוננו להאמין לדברי הנציב, הנם